

Ми — протяг золотий в історії держав

Романі Яг

ЗАКАРПАТСЬКЕ РОМСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЕ ТОВАРИСТВО
ЗАКАРПАТСЬКО РОМАНО КУЛЬТУРНО-СПАДО ЕКІПЕ
№3, субота, 19 червня 1999 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Епіграф номеру:

Неграмотні? - нехай. Розбещені? - напів.
Зате у нас нема відступництва і зради.
Від чого відступать? - від сонця, від стегів?

І є у нас ліси. Пісні є старовинні,
старе вино душі! Навіщо нам скрижаль?
І що кому до нас? Кому і що ми винні?
Ми - протяг золотий в історії держав.

Ми - мідний листопад, гортанний клекіт болю,
з'явилися, як приснились, і слід по нас процах.

Л. Костенко.

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ

Нехай він мене більше не б'є.....стор. 3
З історії походження ромів.....стор. 5
Ромське весілля. Яке воно?.....стор. 6
Його пензлем водить божя рука.....стор. 7

УВАГА!

Вперше в "Романі Яг"
друкується міні-газета
для ромів
на угорській мові.
Читайте на вкладинці.

ВІДРОДЖЕННЯ РОМСЬКИХ РЕМЕСЕЛ

У Великому Березному відбулося відкриття кузні. Подорожці цієї події читайте у наступному номері.

КОЛОНКА РЕДАКТОРІВ

Як завжди, з нетерпінням, тривогою і радістю чекаємо ми виходу кожного номера "Романі Яг". І перше питаємо питання: "Як нас читають? Що цікавить ромів найбільше? Яку тему ще не розкрито?"

В сьогоднішній номер ми поставили декілька фотографій наших кореспондентів, які підтверджують зацікавленість юних та старших ромів у наших публікаціях, у важливості для них свого, власного засобу масової інформації.

Саме це ми чуємо і в наших розмовах з людьми. Це нас радує. І накладає на нашу роботу печатку особливої відповідальності. Адже ромі не підуть у бібліотеку перевіряти описані в статті факти. Вони нам просто вірять. Вірять щиро, сердечно, відкрито і довірливо. І цю віру ми не можемо обманути.

Тому готуючи газетні матеріали про важке і злиденне життя ромів колись і сьогодні, розповідаючи їм їхню власну історію, навча-

ючи їхньої мови, культури і літератури, пишучи про різні порушення, про правовий "беспредел", ми відкриваємо в газеті спеціальну рубрику "Право і ромі", де сподіваємось розповісти про їхні конституційні права. Все це ми робимо тому, що твердо віримо, що кидаємо ці насіння знань у родючу землю майбутнього.

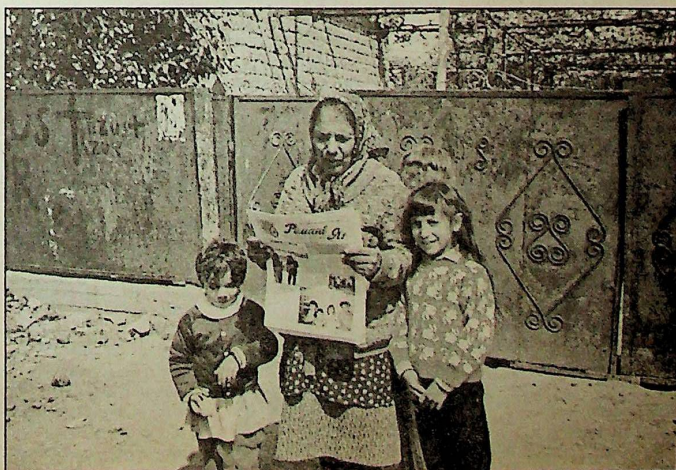
Шеф-редактор А.Адам.
Редактор Є.Навроцька.

На знімках:

Юний ром з табору в селі Середнє читає статтю про себе, опубліковану у другому номері "Романі Яг".

Знайомити дітей з абеткою рідної мови погано стає традицією - так робить і ця старенька ромка, добре розуміючи, що дасть її онукам грамота.

"РОМАНИ ЯГ" – ОРГАНІЗАЦІЯ СЕРЬОЗНА

Нинішнім інтерв'ю з головою Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Аладаром Євгеновичем Адамом ми продовжуємо серію матеріалів, метою яких є знайомство з ромськими громадськими організаціями в нашому краї, а також – з їх лідерами. Сьогоднішнім нашим співрозмовником є Аладар Адам – голова правління товариства "Романі Яг" та президент Закарпатської асоціації ромських громадських організацій "Екріне" ("Єдність").

Аладаре Євгеновичу, про історію утворення товариства "Романі Яг" писалося в обласній пресі багато. Є про це і в книзі "Романі Яг", виданій у "Карпатах" минулого року. Та, втім, давайте нагадаємо нашим читачам основне.

Датою створення першого національно-культурного ромського об'єднання на Закарпатті – Ужгородського міського товариства "Рома" – є 28 травня 1990 року. Очолою його Аладар Адам. У 1991 році було створено обласне товариство "Рома", яке мало двох співголів: Аладара Адама та Йосифа Адама. Через непорозуміння та амбіції останнього Аладар Адам виїшов з товариства "Рома", а 22 травня 1993 році було створено ще одне товариство – Закарпатське культурно-просвітнє товариство "Романі Яг", у яке влилися регіональні організації Чопи, Мукачеви, Великого Березного, Берегова, Перечина, Сваляви. Його керівником обрали мене. Навесні наступного року ми відзначимо 10-річчя організаційної консолідації ромів Закарпаття на державному рівні.

Зміни, що сталися на території колишнього СРСР, мали безпосередній вплив і на структуру, повсякденну роботу і міжнародну діяльність ромських об'єднань та організацій. З розпадом Союзу і утворенням нових незалежних держав почалася структурізація й ромських організацій. Після "Романі Яг" з'явилося ще чотири об'єднання, а зараз в нашому краї 6 ромських громадських організацій. Їх керівниками є Йосип Адам – "Рома", Аладар Пап – "Ром Сом", Еміль Пап – "Амаро Дром", Тиберій Горват – "Ун-грома", та нове товариство Віллі Пап – "Лаутари".

Однак, останнім часом намілилася тенденція об'єднання ромських організацій, які виступають єдиним рухом для досягнення загальної мети –

кращого вирішення проблем ромів у нашому краї.

– А Адам?

– У грудні 1997 року ромські та регіональні організації Ужгорода, Берегова, Чопи, Мукачеви, Великого Березного, Перечина та Сваляви об'єдналися в Закарпатську асоціацію ромських громадських організацій "Екріне" ("Єдність").

Організація об'єднує близько 15 тисяч ромів.

Ми є тою організацією, яка вже має силу й вагу у суспільстві, особливо серед ромського народу.

– Як же основні цілі і завдання товариства "Романі Яг"?

– Робота нашого товариства проводиться за кількома основними напрямками: культурно-пропагандистський, соціально-економічний, просвітній та правозахисний. В наступних номерах нашої газети ми будемо детально зупинятися на кожному з них.

– Аладаре Євгеновичу, що вже зроблено товариством за сім років його існування?

– Спочатку ми ставили лише культурну – просвітницьку завдання, а саме: пропаганда ромського мистецтва, яке існує, але яке не відомо широкому загалу. У 1993 році при організації створений професійний ромський фольклорний ансамбль "Романі Яг", який очолює Ернест Бучко, нині Заслужений працівник культури України. Ми дуже багато гастролювали як по області, по Україні, так і за кордоном. Брали участь у багатьох міжнародних фестивалях, де займали перші місця, одержували дипломи 1 ступеню – в Угорщині, Австрії, Польщі, Румунії, Чехії, Словаччині та інших країнах. Львівським філіалом фонду "Відродження", директором якого є Олександр Зинів'євич Софій, було виділено кошти на придбання технічної апаратури. А обласна державна адміністрація на чолі з її керівником Сергієм Івановичем Устичем допомогла закупити для ансамблю сценічний одяг.

– Це про ансамбль "Романі Яг" був знятий фільм?

– Так, Закарпатське обласне телебачення зняло музичний фільм "Вас запрошує "Романі Яг". Він неодноразово був показаний як по обласному, так і по республі-

канському телебаченню. Був створений ще один документальний фільм Закарпатської радіо-телекомпанії "Іх дім – весь світ". Ми щиро вдячні телевізійникам за прекрасну роботу, а Фонду Карпатського Європону, який очолює Ігор Володимирович Ілько – за грант для створення цієї документальної стрічки про життя ромів.

Якщо ж повернутися до зробленого, то найбільшою нашою гордістю і радістю є відкриття в минулому році ромського дитячого садка, чи не першого і єдиного в Україні. Цьому передувала величезна робота – реконструкція та ремонт приміщення (окремого будинку), оснащення всім необхідним обладнанням тощо. В цьому році нам дуже допомогли фонд "Відродження" (Західний - Львівський – філіал), а також Ужгородський міський відділ освіти і Ужгородська мерія. Свою частку вклали в садок і учасники ансамблю "Романі Яг". 8 березня минулого року дитсадок був відкритий. Зараз його відвідують 30 малят ромської народності.

– А школам ромським допомагаєте?

– Так, надаємо посильну допомогу і ромським школам – ЗОШ №13 та ЗОШ №14. У свій час для школи №14 були придбані штори, виділені кошти на її ремонт тощо. Три роки тому відсвяткували 70-річчя цього навчального закладу – найстарішої ромської школи в Європі. На ювілей товариство "Романі Яг" подарувало учням і педагогам відеомініфільм. А ЗОШ №13 ми допомогли виграти грант фонду "Відродження".

– Аладаре Євгеновичу, чим займається правління товариства зараз?

– Роботи дуже багато. Просвітницькі акції, допомога тим, хто постраждав від повені, правозахисна робота – юридичні консультації ромського населення у конфліктних та спірних питаннях.

Найближчим часом потрібно відкрити благодійну ідальню для малозабезпечених ромів, які найбільше постраждали від економічних труднощів в Україні. Вражаємо, що таких людей – понад 300 лише в одному Ужгороді.

– Де побудовано ідальню, і чому було обрано саме це місце, а не інше?

– Ідальня розташована по вулиці Тельмана. В цьому

мікрорайоні Радванки компактно проживають найбільш малозабезпечені ромські сім'ї – тут знаходиться і табор. Допомогти вижити у цей нелегкий час, нагодувати голодних – не так уже й мало, чи не правда?

– На які ж кошти будується ідальня?

– В основному, на кошти фонду "Відродження". Крім того було продано два мікроавтобуси, які ансамбль "Романі Яг" мав у своєму користуванні. На виручені гроші було реконструйовано колишнє приміщення "Склопери", до речі, досить велике – там декілька кімнат. Тут же розташована і редакція газети "Романі Яг".

– Що ще буде в цьому будинку?

– Тут проходять конференції, семінари з ромських питань, а також вечори фольклорної музики, молодіжні заходи тощо. Також сподіваємось, що всі ромські організації проведуть свої заходи в цьому культурному центрі, який ми хочемо створити. Ми хочемо, щоб він став центром консолідації всіх ромів Закарпаття і ромських організацій

Ромам нема чого ділити між собою, вони повинні бути разом. Їх об'єднують пісня, танець, дружна розмова...

– А хто ще допомагає, Аладаре Євгеновичу, у вирішенні питань по введенню будинку, зокрема ідальні, в дію?

– Наша організація щиро вдячна директору фонду "Відродження" Євгену Костянтиновичу Бистрицькому, який виділив 10 тисяч гривень. Велика подяка і голові Ужгородського районної держадміністрації Миколі Івановичу Андрусяку, який виділив тону цементу і машину піска, що у наші часи немало; а також директору товариства "Закарпатбудкомплект" Андрію Андрійовичу Сугаю – за покривний та утеплювальний матеріал для покриття даху та утеплення, залізи труби. Щиро ромське спасибі!

Будівництво ідальні закінчено. Сердечно вдячний фонду "Надія", особисто й Ю.А.Воробцю за виділення 6 тис. гривень для обладнання ідальні.

– Аладаре Євгеновичу, чи відома ваша діяльність за кордоном?

– Досить відома. Ми бе-

ремо активну участь в ряді європейських конференцій, на яких вирішуються ромські питання. До того ж, в Україні створена Всеукраїнська Ромська Рада з центром у Києві, при фонді "Відродження". У її складі – і два представники від Закарпаття: Йосип Адам та Аладар Адам. Рада займається розподіленням та затвердженням коштів, які виділяються за певними грантами від Закарпаття: Йосип Адам та Аладар Адам.

– І наостанок, Аладаре Євгеновичу, традиційне журналістське: які плани у товариства на майбутнє?

– Планів багато: створення музею ромської історії та культури, цілісної мережі правозахисних та юридично-консультативних пунктів у районах краю, відкриття при культурному центрі "Романі Яг", школи-інтернату комп'ютерного центру. Все це є цілком реальним, якщо ми будемо наполегливими, а владні органи та меценати нам допомогатимуть.

– Щастя вам у всіх ваших справах!

О. Томич

На фото: товариством "Романі Яг" з 19-20 лютого 1999р. була проведена Міжнародна правозахисна конференція на тему: "Юридичний захист ромів – закон і практика їх захисту в міжнародних і судових установах України".

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Ужгород.

Керівники першої у нашій державі ромської газети "Романі Яг" шеф-редактор Аладар Адам та редактор Євге-

нія Навроцька стали членами спілки журналістів України. У переддень професійного свята – Дня журналіста, членські квитки керівникам наймолодшої газети області вручив голова обласної спілки журналістів Дмитро Андрійович Воробець. Він побажав колегам плідної праці на благодатній ниві творчого життя.

Берегове.

З сніжця цього року у м.Берегове проводиться акція Європейського "Рома Райцентру" по ліквідації правової неграмотності серед жителів ромської національності району. Освітню роботу на теренах Берегівського району проводять досвідчені юристи обласного товариства "Романі Яг".

Ужгород.

Обласний фонд "Надія" (директор Ю.А.Воробець) став активним учасником – спонсором відродження національно-культурних товариств області. Шість тисяч гривень – такий перший внесок фонду у налагодження роботи благодійної ідальні для малозабезпечених ромів Ужгорода, яка днями відкривається по вулиці Тельмана. Тарілки, чайники, каструлі – ось неповний перелік того, що надійшло на адресу нової ідальні.

Kuiv.

Під керівництвом Аладара Адама, голови Ромського Бордо (Ради) міжнародного фонду "Відродження" на Україні, відбулось засідання Експертної ради програми "Роми України". На засіданні Експертної ради було розглянуто питання про нові перспективи розвитку мережі ромських програм України на 1999 рік, визначено стратегію розвитку та пріоритет програми "Роми України" до 2003 року. Експертна рада визначила чотири головні вектори: культура, освіта, ремесла, традиції ромів України. Саме на ці напрямки розвитку ромських організацій буде направлено головні зусилля фонду "Відродження".

Ужгород.

На базі культурного комплексу "Падіон" відбулось свято для дітей дошкільних закладів міста Ужгорода.

У святі активну участь взяли найменші артисти ансамблю "Романі Яг" під керівництвом випускника училища культури Деніса Вароди та Лілії Адам. Ромські діти показали чисельним глядачам цікаві професійні номери художньої самодіяльності.

Ромський танець – хореографічна композиція "Біла багаття", зібрав дружні оплески глядачів.

Dura lex, sed lex -

Суворий закон, та все ж закон

Ця істина не одне тисячоліття стоїть наперешкоді тим, хто намагається жити супроти закону. В цій істині переконується, коли знайомишся з матеріалами, де віддзеркалено протистояння між суб'єктами правовідносин.

Рівність перед законом ще, на жаль, не гарантує людині можливість сповна скористатись конституційним правом рівності. Часто трапляється так, що правий той, хто перший заявив про поправлення своїх прав. Це суб'єктивна точка зору, але нерідко практика доводить її безпомилковість стосовно тих, хто їх порушив. Ці роздуми викликані тим, що істина в цій історії "зарита" в історії вікових відносин між вільнолюбивим духом й суворою необхідністю.

Статті 24 та 29 Основного закону нашої держави - Конституції, декларують, але ще не гарантують права всіх і кожного зокрема. Гарантувати, тобто допомогти громадянинові захистити свої права - справа інших інститутів держави, які, до слова, створені з волі громадян й існують, до речі, на їхні податки. Ці інститути загальновідомі: міліція, прокуратура, суд тощо.

Днями по адресі юридичної консультації Закарпатського культурно-просвітнього товариства циган "Романі Яг" звернулася велика група ромів Мукачеве. Зміст заяв - скрг полягає в тому, що працівники Мукачевського міськвідділу УМВС України порушили конституційні права місцевих ромів. Ось дослівний зміст одної заяви. (Брак газетної площі не дозволяє віддрукувати всі).

Прокурору м.Мукачеве
Голові циганського культурно-просвітнього
товариства "Романі Яг" Адам А.С.
Беркі Зіти м.Мукачеве, вул.Трудова,22

Заява.

19 травня 1999 року біля 10 год. київськ. часу ми йшли з лікарні і були голодні і рішили піти на зелений базар щоб купити їду. В середині ринку, як ми ходили ряда-

ми, мене з чоловіком, як злодійку міліціонер без слів підійшов скрутив руку і потяг до автобуса, я почала питати чому, а він каже чому ходите на базар, масте свій магазин і ходіть туди і купуйте там їжу. В автобусі наших було вже багато, і коли весь автобус був наповнений відвезли нас у міськвідділ міліції. Там нас висадили, і заставили нас полоти двір, і убирати. Пізніше коли всю роботу з нами виконали, забрали відпичатки пальців і зняли на відеокамеру. Це було противозаконно і страшно одже. Прошу Вас захистити мене.

21.05.99. Беркі

(Мову оригіналу збережено В.М.).

Копії цих заяв та відкрите звернення направлені керівникам правоохоронних органів області, а також Європейському центру по захисту прав ромів.

Першим на звернення мукачівців відгукнувся Мукачівський міськвідділ УМВС. Зокрема, перший заступник начальника міськвідділу В.С.Липчанко. Він повідомив, що дійсно в місті, згідно заздалегідь розробленого плану, систематично проводиться профілактична робота по виявленню та затриманню осіб, що порушують законодавство нашої держави. Такі профілактичні заходи мали місце 19-21 травня цього року. Зокрема, міліція виконувала розпорядження міськради по наведенню порядку на ринках міста. Особлива увага була до "стихійних торгівців", що як гриби виростають по міських тротуарах, найбільш людних місцях, створюючи незручності громадянам, порушують правила торгівлі, санітарні норми. Торговці вступають в конфлікт із законом.

- Справді, в ці дні було затримано найбільш злісних порушників, але серед них було значно більше осіб не ромської національності, - майже цитата.

На запитання про адекватність мір що до порушників

В.С.Липчанко пояснив, що міліція діяла згідно чинного законодавства, керуючись законом про міліцію.

На питання редакції газети, а також заступника голови Закарпатського циганського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" Ернеста Бучка ст. інспектор Мукачівського міськвідділу УМВС В.І.Горват підготував довідку про стан адміністративно-штрафної практики у міськвідділі за п'ять місяців цього року стосовно осіб ромської національності. Подасмо витяги цієї довідки.

Довідка про стан адміністративно-штрафної практики в Мукачівському МВ УМВС за 5-ть місяців 1999р. відносно осіб циганської національності.

За вказаний період часу до адміністративної відповідальності притягувалось 84 особи циганської національності, що становить 5,5 відсотків від загальної кількості...

Із 84 адміністративних правопорушень скоєних особами циганської національності, 55 розглянуто начальником МВ УМВС, 13 - міським судом, 16 - адмінкомісією міськвиконкому.

Згідно даним статистичного відділу в м.Мукачеве нараховується близько 2100 осіб циганської національності. Отже, в процентному відношенні кількість притягнутих до адмінвідповідальності ромів становить 4, а до кримінальної 0,5 відсотка.

Ст.інспектор ДС Мукачівського МВ УМВС ст.лейтенант міліції Горват В.І.

Статистика - красномовна й вперта наука. Вона наглядно підтверджує, що у бідах міста не завжди винуваті особи ромської національності.

У місті над Латорицею проживає сьогодні 2100 ромів. Всі вони повноправні громадяни нашої держави, незалежної України. Громадяни, що користуються правами Основного закону у повному його обсязі, але й несуть відповідальність перед Законом на всі 100 відсотків. Це потрібно пам'ятати всім.

... віримо, що офіційна влада сама дасть оцінку події у Мукачеві, хоча б за ради правди на землі, заради власного сумління.

Людину легко звинуватити! А як захистити людину? Як попередити правопорушення, запобігти злочину?.. Щоб не пожинати прикий дурман його наслідків, незалежно від того, де проросло небезпечне насіння!

В.Мулеса, журналіст.

"НЕХАЙ ВІН МЕНЕ БІЛЬШЕ НЕ Б'Є"

Дзвінок з Виноградова був тривожний. Наш позаштатний кореспондент В.О.Пінцеш повідомляв про подію, яка здавалася неймовірною: лікар швидкої допомоги при транспортуванні жінки до лікарні жорстоко побив хвору. І то не просто хвору, а хвору від серцевого нападу стареньку бабусю. Цей факт здавався настільки неймовірним, що в нього не хотілось вірити. Ми терміново виїхали на місце події.

У Виноградівській районній лікарні нас вже чекали. Виявилось, що 29 травня 1999 року у Беркі Параски Калманівни, 1916р.народження, стався (вдруге за цей рік) серцевий напад. З'явилась сильна віддишка, серце ледь працювало. Родичі викликали швидку допомогу. Невдовзі машина приїхала. Стан старої Беркі-ніні був важкий, але бабуся була у свідомості. Було вирішено хвору відвести у лікарню, у реанімаційне відділення. Разом з бабусею у машину сіли її племінниці. У машині бабці стало ще гірше і вона почала стогнати і голосити. Проте замість того, щоб заспокоїти хвору, лікар почав затискати їй рота, бити по голові, обличчю. Дівчата злякались і почали благати лікаря не знущатися над старенькою. Проте лікар був невідблаганим. Удары були настільки сильними, що навіть через 6 днів синці були добре видні на правій вилиці хворої. "За що мене били? Що я робила погане? Я дуже боюся, що якщо я його втретє буду викликати, то він мене може просто вбити. Я дуже прошу, нехай він мене більше не б'є" - благала нас жінка у лікарні.

Найбільша неймовірність цього випадку полягала у тому, що це був вже не перший випадок, коли цей лікар швидкої так поводить себе з хворими. Перший випадок стався 6 лютого цього ж року, коли пані Беркі також була побита тим же лікарем. Тоді вона побоюлась комусь про це розповісти. І тільки тому, що в лікарні лежала її знайома Пінцеш, вона розповіла їй про причину появи синців на обличчі і ран на голові.

По меншій мірі дивною виявилася і позиція адміністрації лікарні. Замість того, щоб поставити на місце лікаря, який втратив людське обличчя, забув не тільки власну гідність, а і гіпократове: "не зашкодь хворому", у лікарні панувала кругова порука. Хоча було видно, що головний лікар лікарні та завідувачий кардіологічним відділенням зрозуміли, з опису Беркі П.К. про кого з лікарів швидкої йдеться, але вдавали, що не знають про котрого з їх підлеглих йде мова. Хворий переляканий жінці зробили очну ставку з лікарем, який зовсім не схожий на лікаря - душогуба. І вже зовсім некоректним був факт знищення листів запису викликані швидкої допомоги за 6.11.99 року, який міг підтвердити, що у двох випадках чергувала одна й та ж особа.

Пані Беркі П.К. звернулася до правозахисного центру "Романі Яг" за допомогою про захист від свавілля лікаря. Авторами статті була проведена співбесіда з головним лікарем Виноградівської районної лікарні про ганебні вчинки лікаря швидкої допомоги. В ході розмови з завідувачем кардіологічним відділенням Оросом Іваном Адальбертовичем були виявлені цікаві деталі. Ввечері

29.05. хвору оглянуло троє лікарів, але чомусь жоден з них не побачив, що у жінки побите обличчя і рани на голові. Звичайно, не зафіксовано ці факти і в історії хвороби. Замість того, керівництвом лікарні було висунуто декілька гіпотез, суть яких полягала в тому, що хвора отримала ці пошкодження в домашніх умовах, а лікар швидкої допомоги ніякого відношення до цього не має. Ми, звичайно, розуміємо, що керівники захищали "честь мундиру", але навряд чи це було доцільно робити в даному випадку і це не робить честі лікарям. Хочеться вірити, що один ганебний вчинок не зможе поставити пляму на весь колектив Виноградівської районної лікарні. В ній працюють вшановані, досвідчені лікарі, що все ж поставили на ноги Беркі П.К. За що їм щира вдяка. Це такі лікарі, як Масляничук Анатолій Федорович, що перший оглянув хвору, Каролі Марія Олександрівна, Пович Володимир Михайлович, Орос Іван Адальбертович. Щира їм вдячність. Гадаємо, що медичний колектив не дозволить заплямувати себе непристойними вчинками людей, що приймали клятву Гіпократу.

Є.Сюрет.

Сергій ЧУРЕЙ народився у 1954 році у місті Перечин. Батько був музикантом - скрипачем. В сім'ї було семеро дітей. Сергій закінчив 8 класів у Перечинській середній школі, після закінчення якої працював на різних роботах. Пише вірші ромською та російськими мовами. Півтора року назад приїшов до віри у Бога.

Настанет день - и все придут

Люди жить уже устали,
Властям верить перестали.
Люди стали верить в Бога.
Это - истины дорога.

Многие приходят к Богу -
Без Него они не могут.
Любовь сою Ему дают..
Настанет день - и все придут!

Люди в темноте блуждают -
Куда идут, они не знают..
Они друг друга презирают..
Любови в душе не ощущают..

«Придите ко мне, я вас жду,
Я так сильно вас люблю,
Я вас всех к себе зову,
В день суда я к вам приду..»

Украина, край родной!
Многие придут в дом твой.
Будут любить они Бога,
И осталось ждать немного.

Люди жить уже устали,
Властям верить перестали..
Люди стали верить в Бога.
Это - истины дорога!

З історії таборів

ПОРОШКІВСЬКА РОМСЬКА ОБЩИНА

Життя ромів на Перечинщині склалося незвичайно цікаво. Так у селі Порошково існують два поселення ромів: "дійсні" ромі і "волохи". Всього 143 хатки, а всього біля 1200 осіб. "Волохи", тобто ромі, які розмовляють на румунській мові, більшість, вони живуть у 106 хатах. Пенсіонерів біля 40 осіб, бо рідко ромі доживають до пенсійного віку, проте багато помирають молодими, особливо від туберкульозу. Так восени 1998 року померла молода жінка 34 років, у якої зосталося восьмеро дітей - Симочко Анна. Але нікого з дітей не віддавали до дитячого будинку, а розібрали по родичам.

"Багато дітей помирають, не досягнувши 1 року. У 1998 році померло 10 дітей, а ще шестеро наших діточок і за-

раз знаходяться на лікуванні в Мукачівській лікарні" - відмічає староста табору, депутат сільради Горват Василь Юрійович.

Живуть ромі разом з руснаками, як називають ромі місцеве населення, багато з них одружуються між собою, тому серед ромів багато українських місцевих прізвищ і навіпаки. Але не зважаючи на прізвища, ромі намагаються жити разом в одній общині.

У зв'язку з великими нестатками цілі ромські родини виїжджають на Львівщину і Тернопільщину жebraкувати. Вони ходять по селах, випрошують картоплю, муклу, діти просять від людей милостиню. З того і живуть. У минулому ромі виготовляли чудові дерев'яні корита, миски,

тарілки. Зараз ледь жевріють з того, що продають на базарі дерев'яні ложки. Тому і прізвища багатьох з них Каналаш - ложкарі. Один з них, Каналаш Йосип Іванович, 39 років, помер на початку квітня 1999 року у Львові від серцевого нападу, залишивши сиротами 4 діточок. Важкий хліб насущний. Община ледь збрала 250 гривень, щоб привезти небжжичка і поховати вдома. Сам староста табору Горват В.Ю. зробив йому труну, щоб поховати, як годиться.

Проблем ромів у таборі більше, ніж у "руснаків". В першу чергу - освіта дітей. Існуюча програма надзвичайно важка для ромських дітей, у зв'язку з тим, що батьки майже не можуть допомогти дітям. Постійні довготривалі

виїзди за межі села не дають системи у навчання. Коли ж учні приходять до школи, то здають на задні парті, де з ними ніхто не займається. Дітям не цікаво, отже немає стимулу для одержання знань. Так це вже не наша компетенція, а вчителів.

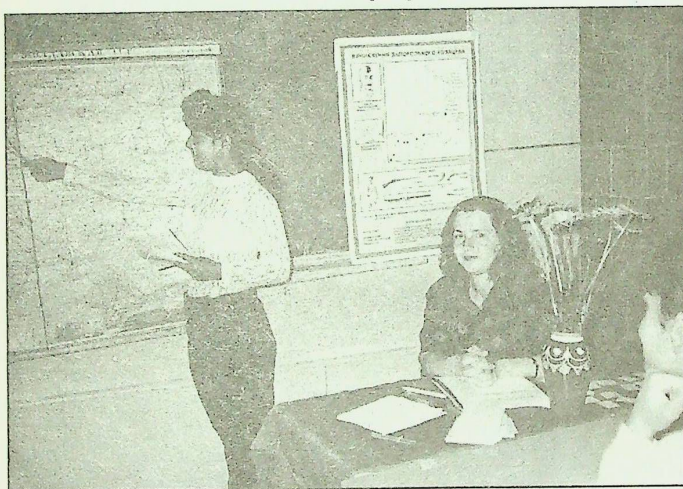
У зв'язку з великими демократичними змінами в Україні відбуваються зміни і у мисленні оточуючого населення. Зараз вже два ромі є депутатами Порошківської сільської Ради: Каналаш Василь Васильович та Горват Василь Юрійович. Припини-

лись рейди міліції по табору, всі питання вирішуються на місці по-доброму. Майже все населення паспортизоване.

І хоча у селі є строкатість місцевого населення, треба разом жити мирно, бо це ж наша земля, наша Вітчизна.

Є.КИРАЙ

ОСТАННІЙ ДЗВОНИК

На фото: Екзамен з історії у 9-му класі ЗОШ №14 м.Ужгорода.

Ось і пролунав останній дзвоник і для учнів 13-ої ромської школи Ужгорода. І як для всіх їх однолітків наступила пора іспитів - період серйозний і відповідальний. В цьому році дев'ятикласники здавали письмові роботи з математики та писали диктант (українською мовою). Завдання диктувалися по обласному радіо, так що і ромі, і діти інших національностей краю були поставлені в однакові умови. Винятків ні для кого не робилось. Крім того, бажаючи одержати свідоцтво про закінчення дев'яти класів здавали усно ще два предмети - історію України та зарубіжну літературу.

Відомо, що іспит - це набір випадковостей і веде не кожному. В основному, зазвичай тим, хто дисципліновано вчив уроки і хотів знати якомога більше. Тому, на жаль, не всім випускникам школи в цьому році доведеться одержати документи про освіту - лише 17-ти з 20-ти.

Деякі з них вже визначили свою долю - у них створилися свої сім'ї. Але більшість дітей планує продовжити освіту в закладах професійно-технічної освіти або зразу, якщо повезе, влаштується на роботу. А одна дівчинка буде продовжувати навчання в десятому класі однієї з середніх шкіл міста.

Останні роки в школі

немає звички проводити випускні бали (ускладнена кримінальна обстановка, вхід у школу небажаних гостей і тому подібне). Але дискотеки за участю старших школярів проходять в школі регулярно, а головне - завжди цікаво і весело. А вручення свідоцтв про закінчення неповної середньої школи проводиться завжди в урочистій обстановці. З цієї нагоди в школі так само буде дискотека. В одному з найбільших класів школи розтагуються парті і... починається свято. Так само, в цьому класі проводиться і заняття танцювального хореографічного колективу школи, на заняття якого, до речі, приходять і сімейні молоді ромі.

До речі, на останньому дзвоніку було вручено біля 50 похвальних листів шкільного взірця. Діти їх одержували з радістю. Хтось за хороше навчання, активну участь в житті школи, а хтось - "за хороше відвідування", що дуже цінно для ромських учнів.

Наприклад, Бокшай Чілла одержала аж дві похвали за хороше навчання і за активну участь в художній самодіяльності (вона у нас піде в 10-й клас і сподіваємось далі продовжити свою освіту).

Балог Рената, Муржа Соня, Букоч Еріка, Піжо Діана і багато інших - активісти худож-

ньої самодіяльності. В найбільшому майбутньому (за допомогою товариства "Романі Яг") в школі сподіваються переобладнати один клас у актовий зал, щоб саме там юні ромі могли майже на професійній основі займатися хореографією і танцями. Цей шкільний ансамбль вже два роки підраді займає призові місця на міському огляді колективів художньої самодіяльності. Планують пошити танцюристам нові гарні костюми (старі постраждали від пожеви) і закупити деяку музичну апаратуру, щоб учасники ансамблю могли займатися у повну силу свого таланту.

Дві четверокласниці, Байзер Катерина та Піжо Діана, підготовлені педагогом школи Галиною Федорівною Дороп, прекрасно читали вірші і також були відмічені грамотами та призовими місцями на міському огляді художньої самодіяльності.

В школі вчаться десять діток сиріт, для яких у місті на День захисту дітей були організовані деякі благодійні акції, серед них - безкоштовний смачний обід та вистава у театрі.

Навчальний 1998/99 рік завершений. Але школа вже готується до зустрічі з своїми учнями - літо промайне так швидко, а зробити за три літні місяці треба так багато.

О.ДЕНЬ

СВЯТО ПАСХИ В ЧИНАДІЇВСЬКОМУ ДИТЯЧОМУ БУДИНКУ

В Чинадівському дитбудику знаходиться 150 дітей. Більшість - дітей ромської народності. В цьому будинку працюють вихователі, які мають великий стаж роботи у вихованні дітей-сиріт. Бо якщо діточкам в звичайному садочку потрібні різні початкові знання та предмети, то цим сиротам потрібні в першу чергу турбота, ласка, але знання їм потрібні також, і не будь-які. Старші вихователі, які працюють в цьому будинку багатьох років, допомагають молодим працівникам.

У цьому закладі є сім груп. У двох молодших, де виховується 30 сиріт, працюють вихователі Малюш М.Ю., Веркун Г.М., Ярема М.В. та Шустенко В.Ю. У двох старших групах, де виховується 25 сиріт, працюють вихователі Лашкай М.В., Головей Ю.М., Спірна Г.М. та Осипова А.С. У підготовчій групі (30 сиріт) пра-

цюють Дяченко К.М., Кудлай М.І. Знаходячись в цій оселі, діти мають тимчасове місце проживання, потім їх переводять в школи-інтернати.

Вперше в цьому садочку муз-керівником Аллою Іллініною Олександром було проведено свято Пасхи. Діти з радістю чекали його. Бо знали, що в цей день вони будуть щасливими. На святі читалися вірші про Воскресіння Христа. Їх читали: Олах І. "Христос Воскрес", Боррешти О. "Церковні дзвони", Саворона Д. "Молитва Христа". На святі була присутня Г.М.Верх з благодійної організації "Милосердя", яка стала для них Доброю Феєю Дякуючи їй, діточкам стало жити веселіше і краще. Кожне свято не обходиться без неї.

В кожного на тарілочки лежала пасочка, писанка, кушчок ковбаси, сир, а також солодощі: печиво, тістечка,

цукерки та шоколад. На обличчях дітей були такі веселі посмішки, що здавалося "ніби, як в раю". Лунали пісні у дитячому виконанні про Христове Воскресіння.

Хотів би звернути увагу на те, як Ісус любив маленьких діточок. Пам'ятаєте? Коли Апостоли не пускали матерів, щоб вони привели своїх дітей, Христос сказав "Пустіть їх бо для таких царство небесне". Тому ви, вихователі, завжди маєте пам'ятати, як Ісус любив діточок, вливав до них свою віру, надію, любов. Таке завдання покладене і на ваші плечі. Я би сказав, що це завдання чергове - бути прикладом для цих дітей-сиріт, які знаходяться в цьому будинку, бути їм помічником, прикладом, бути терплячим, бо це - праця важка.

Але, хоч заради Христа, намагайтеся бути батьками для цих сиріт.

Д. Вароді

З ІСТОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ РОМІВ

Історія ромського народу надзвичайно своєрідна. Внаслідок відокремленого життя, майже повної відсутності освічених людей і письмових джерел про свою культуру та історію, оточуюче населення довгий час не знало про історичне коріння ромського народу. Самі ж ромі не вважали за доцільне і потрібне розповідати іншим про себе. Ромський фольклор дійшов до читача тільки на початку XX ст. Так, "Сказки старухи Изергиль" - вірш про ромську історію та соціальні відносини всередині табору. Тільки у 90-х роках у колишньому СРСР з'являються збірки ромської народної творчості. Проте історія походження ромів здавна привертала увагу дослідників. В середині XVIII ст. студент Лейденського університету Іштван Вайя, який володів діалектом угорських ромів, помітив подібність ромської мови до індійської, якою розмовляли студенти з Малабарського берегу, що навчалися разом з ним. Ним була висунута гіпотеза, що ромі -- вихідці з Індії. У 1760 році з'явилася перша стаття з цього приводу у віденській газеті. Але тільки століттям пізніше, завдяки дослідженням німецького філолога Г. Гельмана у 1794 р. та А. Потта у 1844 р., ця гіпотеза набула вигляду доказової теорії. Численні приклади, наведені А. Поттом, свідчили, що ромська мова дуже близька до стародавньої індійської мови -- санскриту, а із новітніми індійськими мовами -- до хінді, кашмірі, гуджараті, непалі, маратхі.

У праці Т. Вентцеля "Цыганский язык" наводяться приклади 262 слів, що походять з санскриту і вживаються як сучасними ромами, так і народом хінді.

кати аж до епохи Великих Моголів. Тобто, можна вважати, що вихід ромів з Індії з тією або іншою інтенсивністю продовжувався близько тисяч років. Цьому певною мірою сприяв кастовий поділ. Зараз романологами доведено, що ромі входили до касту "дом", що включала професійних співаків, танцюристів, музикантів. У кожній з каст існувала система різноманітних заборон, в тому числі -- на навчання, релігійні обряди. Їхнім членам раз і назавжди визначалися способи життя, професія, заборонялися міжкастові шлюби. Мандруючи в силу професійних та кастових особливостей, ромі перенесли свої звички у нові країни. Якщо перші джерела зафіксували просування ромів на захід, то і в мові ромів це знайшло своє підтвердження. Романологи -- лінгвісти знаходять багато слів перського походження, такі як "бахт" (щастя), "ангустри" (кільце). Сучасні дослідники вважають, що необхідне хоча б століття постійного контакту з іноземним народом, щоб помітно змінився словниковий запас нації.

У Персії проходить перший великий поділ ромів на дві гілки. Одна гілка далі продовжує мігрувати на захід, інша -- на північний захід. Ці ромі другої гілки побували у Вірменії і запозичили такі слова, як "бош" (ніч), "грас" (кінь), а потім дійшли аж до Уельсу і запозичили тут слова, зовсім не відомі першій гілці.

Найбільш сильною впливу на мову ромів "романі чхиб" мало їх перебування у Греції, де вони, можливо, затрималися найдовше, ніж в інших регіонах. В результаті цього проїшла асиміляція деяких лексичних та граматичних форм, що знайшло відображення в усіх діалектах європейських ромів.

з'являються з Австрії "сикап серну". В Угорщині ромі з'являються близько 1417 р., коли імператор Сигизмунд (1387-1437) погодився видати їм охоронні грамоти. Вони прибувають до Вестфалії, ганзейських міст, Швейцарії. В 1419 р. ромі перейшли кордони сучасної Франції, а у серпні 1427 року вони вперше з'являються біля брами Парижа, що перебував у той час в руках англійців. Їх табір, розміщений у Шатель - Сен - Дені, протягом трьох тижнів приваблював цілі юрби допитливих.

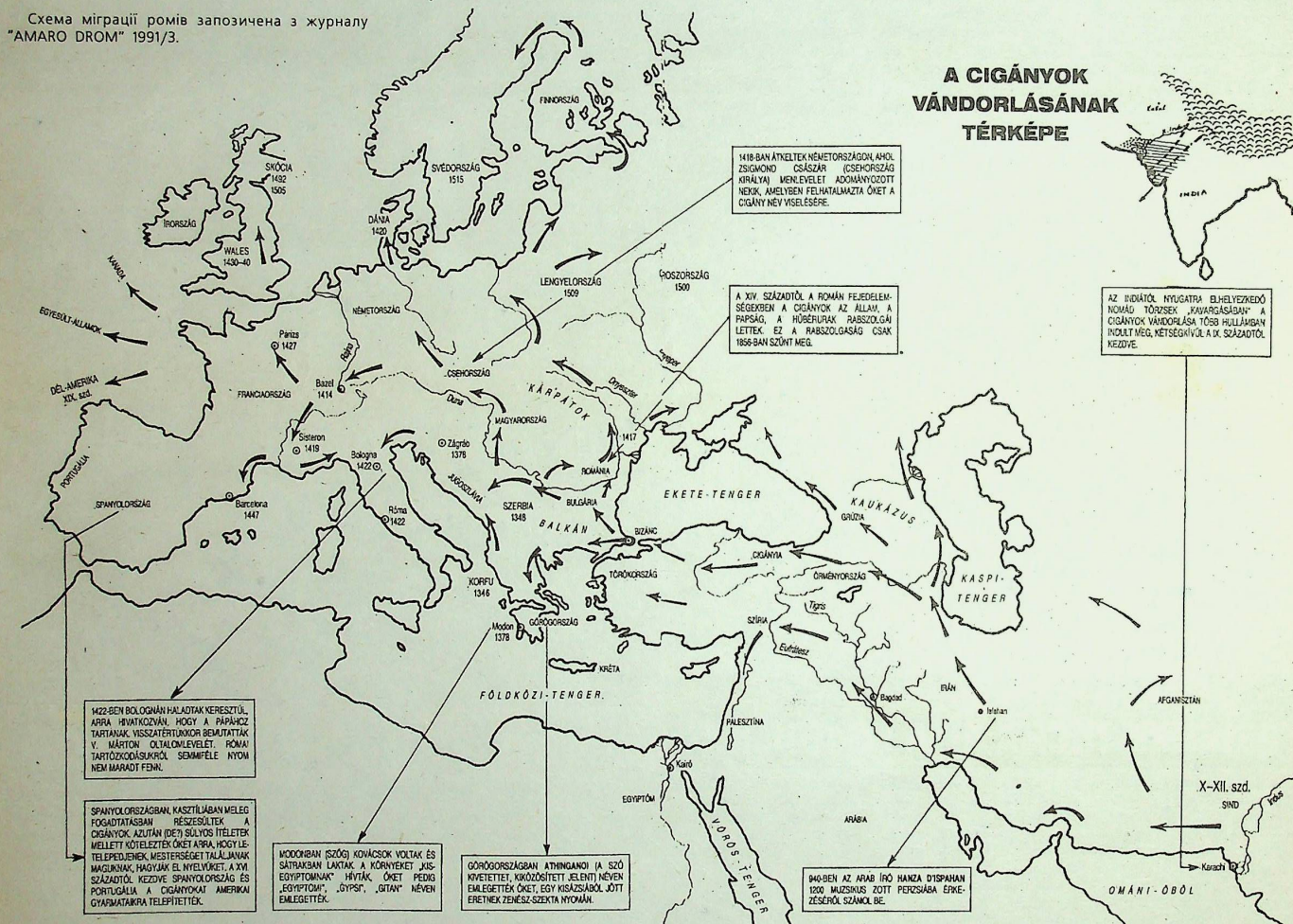
Перші згадки про ромів у португальських джерелах відносяться до XVI ст. Майже в той самий час вони з'являються і в Шотландії та Англії. Можливо, там вони привертати менше уваги, ніж на своїх попередніх стоянках у Німеччині, Франції, Нідерландах, оскільки на Британських островах споконвіку жили кочівники "тінкери", спосіб життя котрих багато в чому нагадував ромський.

Таким чином, на основі лінгвістичного та історико-архівного матеріалу можна відновити міграційний шлях ромів: Індія -- Персія -- Туреччина -- Греція -- Болгарія -- Сербія -- Румунія -- Угорщина -- Чехія -- Німеччина -- Франція.

З чим пов'язані таке велике масове пересування ромів по Європі, їхня мобільність навіть тоді, коли у них на руках були охоронні грамоти високопоставлених осіб Європи, рекомендаційні листи, охоронна грамота папи римського Мартина V?

В першу чергу -- з їх професією кочівників, виготовленням холодної та вогнепальної зброї, ветеринарним фахом, мистецтвом музикантів та співаків. Не треба забувати, що перші ніж з'явилися у часи середньовіччя в Європі, ромі довгий час проживали у Візантійському світі, що був на більш висо-

Схема міграції ромів запозичена з журналу "AMARO DROM" 1991/3.

Наприклад:

	ромська мова	хінді
ти	- ту	ту
сль	лон	лон
іди	джа	джа
кради	чор	чор

Подальші пошуки міграційного шляху ромів можна провести на лінгвістичній основі, співставляючи з історичними документальними джерелами. Найбільш ранні письмові джерела, в яких поєднуються історія та легенда, відносяться до середини X ст., коли Хамза з Ісфгану розповів про прибуття у Персію 12 тис. музикантів. 50 років пізніше великий літописець та поет Фірдоусі, автор "Шахнаме", згадає про цей же факт. Ці стародавні тексти -- єдине джерело відомостей про міграцію ромів по Азії.

Ромська міграція з Індії відбувалася протягом досить довгого періоду. Її ж кульмінація припадає на початок другого тисячоліття н. е. Точніше, пов'язана з поразкою у міжусобній війні у 1192 р. під Тераїмом, коли велика кількість людей погодилася краще на вигнання, ніж на перебування у рабстві. Не виключено, що хвилі ромської міграції продовжували вини-

Причому, всі подальші запозичення, навіть з несерпейських мов, оформилися "по-грецьки". Грецького походження -- десятки слів, що вважалися чисто ромськими: "дром" (дорога, шлях), "карфін" (гвіздок), "копало" (кістка), "петало" (підкова), "цоха" (сукня).

Багато ромських діалектів мають морфему грецького походження. Наприклад, "я-ме", за допомогою якої утворюються дисприслівники минулого часу, та "мос", яку використовують для утворення іменників від дієслів і прикметників замість суфікса -не- індійського походження, що до сьогоденного часу використовуються у деяких діалектах (пимос від дієслова пи -- пити, невимос, або невиме -- (новинка) від нево -- (новий), барвалмос або барваліне (багатство) від барвалло -- (багатий)).

Починаючи з XIV ст. мова ромів починає зазнавати дуже великих змін у тих європейських країнах, де вони мігрували. Ромська мова гнучка, вона зазнає зміни іменників та дієслів по відмінюванню, що робить їх добрим засобом комунікації.

У Європі появлення ромів вперше було зафіксовано у хроніці угорського короля Андраша II (1219), коли він повернувся з хрестового походу до Єрусалима. В Словаччині їхня поява відображена у хроніці Далимила в 1242 р. Однак, це були невеличкі групи ромів. Масова їх поява у Чехії відома з 1399 р., коли

кому рівні розвитку, ніж Європа. Ми вважаємо, що навичкам виготовлення зброї, обробки металу, металевого посуду Європа зобов'язана саме ромам. В той же час, вони виконували функцію торгівців, наповнювали ринки східними товарами, внесли великий вклад у формування музики у тогочасній Європі, подаривши Іспанії -- фламенко, Угорщині -- народну музику, Росії -- міський романс.

Але після того, як Європа всмоктала все позитивне, що було у ромів, вони їй стали не потрібні. Майже одночасно всюди з'являються закони, за якими можна було б'їти ромі тільки тому, що він ром. Більше чотирьох століть ромі жили під дамокловим мечем цих законів, викинуті за поріг суспільства, позбавлені доступу до культурних цінностей, освіти. Ці закони розпалювали національну ворожнечу, антагонізм оточуючого населення по відношенню до ромів. Тому не дивно, що і на сьогодині день ромі у цілій Європі мають дуже низький рівень грамотності, проте -- високий рівень захворювань та смертності, а у їх внутрішньому житті домінують общинно- родові пережитки.

Але як би там не було, у період X - XVIII ст. ромі з'являються у всіх європейських країнах.

Є.Навроцька

РОМСЬКЕ ВЕСІЛЛЯ

Дуже шкода, але в оригінальному ромському варіанті справжнє весілля сьогодні можна побачити тільки на Виноградівщині та Берегівщині, в селах Варієво, Бода-лово, Берег, Підвиноградів. В інших містах і селах краю роми, перейшли на той обряд весілля, який є характерним для оточуючого населення (угорців, українців, румунів).

Особливо цікаво, з додержанням усіх старовинних традицій ромів, проводилось весілля в селі Варієво, на якому мені довелося бути наприкінці 70-х років.

Починається весілля, як годиться, у суботу, коли родичі, близькі та запрошені збираються на подвір'ї нареченої. Посередині двору стоїть староста, який тримає у руках кошик або великий піднос. Кожен з тих, хто приходить, кидає на піднос певну суму грошей. І староста голосно оголошує суму. Той, хто кидає за ним, мусить кинути грошей стільки, скільки дав попередній гість, або більше. Ні в якому разі ця сума не може бути меншою, тому що це є великою гань-

бою. Коли гроші зібрані від всіх, хто прийшов поздоровити молодих - вони віддаються не нареченим, а батькам, які на всю суму купляють холодне закуски та випивку.

Неділя - день весілля Роми сходяться із своїми дружинами. Кожна з жінок бере з собою приготовлену дома їжу для свята. Староста бере пробу з кожної страви і нахваляє або ж критикує її. Але всі це сприймають, як жарти-вливий розгріш.

Після обіду, розпочинається застілля, під час якого жінки і чоловіки стоять окремо (навіть стільців нема). На весіллі дуже багато жартів, сміху, пісень та музики. На свято запрошуються два оркестри - естрадний і народний. Грають вони по черзі. Під час танцю молодих збираються гроші, які віддаються потім музикантам. На решту грошей купляються закуски на понеділок.

У північ наречений з нареченою покидають гостей. До 12-ти годин наречена була одягнена у біле весільне плаття. Після 12-ти вона з'являється у яскравому ромському вбранні в пишному нагородженні різнокольорових суконь.

Весілля співає і гуляє аж до рання. Естрадний оркестр грає для молодих, народний - для старших гостей. По кутам шатра, де грається весілля, висять палки сухої ковбаси і шонка, шматки яких в любий час можна відрізати і їсти. На столах, які за традицією багатші і пишніші у чоловіків, різні блюда: цілі запечені курки, качки, індоушки. Всі їдять руками. Діти сидять тут же, на ковдрі і їдять. А коли наситяться - біжать гуляти.

Весілля продовжується два дні: неділю і понеділок. А іноді, якщо багате весілля, продовжується у вівторок і середу. У понеділок зранку наречений з нареченою або їх родичі розносять по домах солодке: цукерки, тістечка, печиво всім, хто був присутній, на весіллі і залишки алкогольних напоїв, в основному горілку. Під час весілля на вулиці печеться м'ясо. Якщо літо - купляються кавуни і морозиво. Все це роздається перехожим, які дуть повз будинок, де гуляється весілля, роми і не роми, щоб ті повеселилися на честь молодих.

Берталон ГОРВАТ.

Відпочинок дітей

ДЗВІНКА ПІСНЯ ЛІТА НЕ ДЛЯ НАС

Про літні канікули, відпустку, відпочинок мріє кожна людина. Але діти - особливо. Ще ранньою весною мріють вони про тепле літнє сонечко, річку, веселі ігри та забави. Цього року, за умови успішного фінансування, ми плануємо відпочинок дітей 13-ої, 14-ої та Часівської школи, де 95% дітей - роми, у зоні відпочинку села Бабайово Перечинського району. У Закарпатті цей мальовничий куточок краю відомий як затишна і комфортабельна зона відпочинку. Тут є басейн, тенісні корти, волейбольні та баскетбольні майданчики, ігрові території. Словом, все для повноцінного відпочинку дітей.

На жаль, плани так і залишилися планами, а мрії - мріями. Бо всі наші путівки залежали від своєчасного фінансування. А нас залишили без нього. Путівки дорогі, одна має вартість 400 гривень (враховують-

ся умови відпочинку та 5-разове харчування дітей). Першу зміну двадцяти літніх діб, через відсутність фінансування, ми вже просрочили. Друга та третя зміна в Бабайово очікує "чорнобильської" дітей. А нам залишається оксамитовий сезон. Але і він виявився не для нас. Ромські діти влітку ніколи і ніде не відпочивали. Крім пільних і далеких від нашого району міських літніх таборів. Знову виходить, що роми зроблені не з того тіста?

На сьогоднішній день нам виділено 50 путівок в міські літні табори, які розташовані в шести угорських школах. Ці путівки для школярів різного віку виділяються безкоштовно, що дуже зручно для їх батьків.

Минулого року нам було виділено 100 таких путівок, але школи, де розташовувалися табори відпочинку знаходилися

дуже далеко (наприклад, школа №19 або гімназія) від нашого мікрорайону. Уявіть собі маленьку дитину, яка ранком їде через все місто до точки збору, а увечері долає зворотній маршрут додому. Тому, у цьому році, ми попросили лише 50 путівок у найбільш близько до нас школи. Думаю, ця кількість задовольнить усіх бажаючих.

Гадаю, що час, проведений у літніх міських таборах дасть дітям багатокорисного. Адже за дві відпочинку можна позгоряти і погратися в веселі ігри з своїми товаришами, подивитися різні мультки, по-знайомитися краще з цікавими куточками нашого старовинного Ужгороду, а головне - по-знайомитися з новими друзями з інших шкіл.

М. Савко, директор Ужгородської ЗОШ І-ІІ ст. №13.

Творчий злет "Золотого лелека"

Українська національна культура живиться багатством всіх народів, що проживають на її території. Це ще раз довів Міжнародний конкурс-фестиваль "Золотий лелека", що відбувся днями, місті Миколаєві. Організатори конкурсу - Миколаївська обласна державна адміністрація, Центр інформації та документації Ради Європи в Україні, Всеукраїнське жіноче народно-демократичне об'єднання "Дія" - все зробили для того, аби свято запам'яталося всім й надовго. Особливо запам'ятається воно дітям ромів України.

Більш як сто колективів художньої самодіяльності, серед яких й ромський ансамбль з Ужгорода "Ром Сом", взяли участь у змаганнях за право називатися Лауреатом фестивалю. Закарпатці блискуче справилися зі своїм завданням. "Ром Сом" привіз в Ужгород Диплом Лауреата дитячого фестивалю народної творчості школярів "Золотий лелека" у номінації - Хоре-

ографія і Гран - При Міжнародного конкурсу. "Золотий лелека" розпра-

закрутилися у віночку загального ромського танцю... "Золотий лелека" приніс

вив крила й полетів у високі сині Карпати. В той вечір ромським дітями з ансамблю "Ром Сом" здавалося, що безкраї степи Миколаївщини ніби обнялися з високими далекими Карпатами й

у Карпати вже відомий Європі "Ром Сом"... Віктор Бабука - балетмейстер, Аладар Пап - художній керівник ансамблю "Ром Сом".

А. ПАП

РОМИ МОЛОДЦІ!

Вся моя дослідницька діяльність була і є присвячена вивченню етноісторичного та сучасного етносоціального і культурного життя в нашому краї. Ще з 60-х років мою увагу привертала проблема життя малих етнічних груп - румунів, німців, словаків, євреїв, циган. В наукових, популярних публікаціях, в усних виступах перед різними слухачами старався ретельно фіксувати і пропагувати великі чи малі досягнення в соціальному й, особливо, культурному розвитку. На пальцях рахував німців, румунів, циганів (ромів), які отримали в ті часи середню спеціальну вищу освіту і радів за них. Бо знав, що освічені люди - то сила, то інтелігенція, без якої подальший розвиток

будь-якого етносу неможливий.

Доводилося звертати увагу тоді владі імущих на проблеми - невирішені питання (трудова незайнятість, житлова невпевненість, неохоченість дітей садками, школами, жебрацтво, правопорушення).

Щодо ромів конкретно, то йшлося про відсутність диференційованих шкільних програм для дітей, яким доводилося мати труднощі мовні (вдома - рідною, в школі - українською, російською чи угорською, які одинаково для них були чужими та незрозумілими), матеріальні (за жебракуванням встигати вчителю - непросто).

Доводилося переконувати освітнє начальство, що ромським дітям потрібні

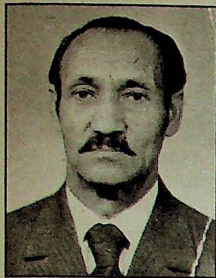
спецшколи, де би навчання поєднувалося з придбанням традиційних професій циган - ковальство, бляхарство, лозоплетіння та ін., де діти прилучалися до музики, танців, так шанованих у їхньому середовищі.

Про циганські теле- і радіопередачі доводилось хіба що мріяти.

І ось ми свідки першої ромської газети в Закарпатті, на Україні! Я в захопленні! Бажаю творчому колективу редакції натхнення у піднесенні освітнього і культурного рівня, свідомості цього древнього і вічно молодого народу.

М.Макара
Голова Русинського науково-освітнього товариства, директор НДІ карпатознавства
УЖДУ, доцент.

ТРИДЦЯТЬ ОДНА ПОДЯКА У ТРУДОВІЙ КНИЖЦІ

Мабуть, одним з найстарших і поважних ромів в м.Ужгороді є Горняк Федір Йосипович. Народився він 5 жовтня 1913 року в с.Русковце, що на Словащині.

У батька в сім'ї було 10 дітей. В школу його не віддавали, бо треба була його допомога: батько мисив глину і саман на замовлення. Так і залишився неграмотним. В 17 років оженився, але не довго прожив з молодого дружиною. У 1933 році його було призвано на службу в чеськословенську армію. Там два роки тягнув солдатську лямку разом з майбутнім міністром Чехословаччини Л.Лялько. Служба настільки зближала їх, що вже будучи міністром Л.Лялько тричі був у гостях до рома в м.Ужгороді.

Війна пройшла по долі Федора Йосиповича вдовж і поперек, але він залишився живим. Відслуживши в чехословацькій армії, у 1940 році знову був призваний в угорську армію, і тільки 1945 році повернувся додому. 16 років був старостою табору Шахти. При ньому ромів почали розселяти у квартири. Так майже весь табір був розселений. У 1961 році у зв'язку з ліквідацією табору був прийнятий на роботу до Ужгородської взуттєвої фабрики, а потім перевівся у ДЕУ.

Останній запис у трудовій книжці закінчується осінню 1998 роком. Але і не це є особливим. Особливим є те, що у трудовій книжці тридцять один запис про відзнаки і грошові нагороди за сумлінну працю! Остання - від 15 березня 1991 року.

У Федора Йосиповича велика сім'я. У нього в сім'ї було 14 дітей, 10 з них живі. Радують його 33 онуки і 40 правнуків.

Здоров'я, щастя вам на багато літ!

Є.Сюрет.

Творчість - це біль і одночасно лебедина пісня художника. Педагогіка, виховання обдарованих ромів - його нездійсненне мрія. Розпис храмів - це натхнення душі...

Мукачівський художник Йосип Йосипович Балог пам'ятає себе з олівцем і клаптиком паперу спільно, скільки пам'ятає себе. Сказати, щоб були в нього якісь особливі вчителі, або ж спеціальні художні школи, не можна. Тому, що все, чого він досяг у житті - це його власна перемога. Незважаючи ні на обставини, ні на перепеті долі.

"Після перших спроб малювати професійно, - згадує Балог сьогодні, - я сам зрозумів, що мені не вистачає спеціальних знань. А де я міг вчитись? І тоді я почав брати книги з репродукціями великих художників і звідти робив копії їх картин. Так познайомився з Пушкіним, іншими поетами та композиторами. Це була моя школа. А потім почалися університети".

Балог повело. Його призначили служити в армію під Ленінград - місто, яке дихає і живе з відомими на весь світ великими іменами. Спочатку все було досить прозаїчно. Він оформляв ленінську комнату, а у вільний час малював порт-

глядів зовсім юні, дорослі і старі роми величезними і сумними очима, в яких явно продивлялись докора і біль. З незвичного боку виглядали й звичні мукачівцям вулиці і куточки рідного міста: "Останній ромський будиночок", "Моя хатка". Декілька картин Балог присвятив своїм батькам, особливо мамі - одній з грамотних і освічених ромок у таборі. На одному полотні вона на траві, зам'яно дивиться вдалі, на другому - підгорнувши коліна читає в окулярах товстеньку книгу, на третьому, вже старенька сидить на ліжку.

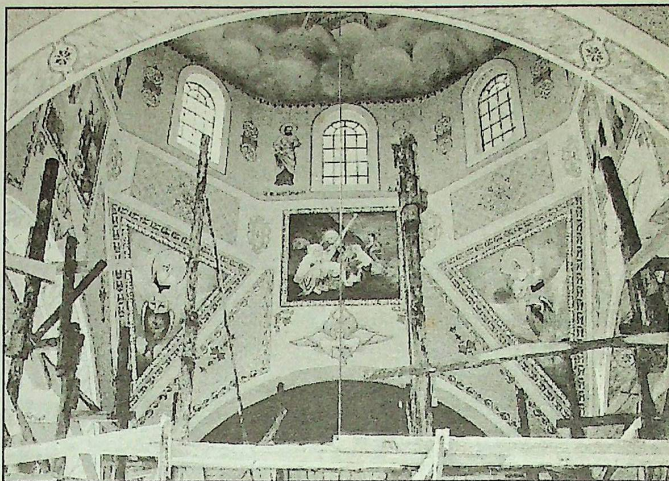
Виставка зробила фурор у місті. У людей народжувались питання: як, коли і де навчався малювати цей самобутний художник? І дуже довго потім, - згадує Йосип Йосипович, - зовсім незнайомі люди підходили до мене на вулицях, потискали руку, посміхались і задоволювалися за картини. Звичайно, було приємно".

У тому ж 1986 році Балог

відкрив при міському будинку культури дитячу студию образотворчого мистецтва, де збиралося біля 30 юних хлопчиків та дівчаток (в основному ромів), які мріяли про майбутнє художника. Студія проіснувала 6 років, і, думається, залишила прекрасну згадку у не одного десятка дітей. Адже "вчитель", як шанобливо називали його малюки, вмів все. "Ви ж самі розумієте, звідки у ромів гроші на мольберти, папір і решта всього того, що потрібно юному художнику? Я зробив їм мольберти, придбав альбому і... навіть оплачував оренду приміщення. І не шкодував про це. Бо сподіваюсь, зумів посясти в цих дітях насіння добра і мистецтва. Ми навіть робили з дітьми спільні виставки", - пригадує Йосип Балог. Але ніхто з начальства не приходив... А скоро закрили і студию.

Але Йосип Йосипович не опустив руки. Він продовжував працювати. А в 1991 році одержав запрошення на Всесвітню виставку художників - ромів, в Будапешті. З тих пір він постійний учасник Європейських пленерів в Угорщині, які проводить кожний рік. А результатом тої першої будапештської виставки була призова грошова премія у 250 доларів, яка догнала автора аж через півроку - Балог поїхав додому, не сподіваючись на якусь винагороду.

Цього пензлем водить божья рука

Йосип Йосипович Балог, член спілки майстрів народного мистецтва Закарпаття, автор 26 виставок і сотні цика-

26 його картин знайшли своїх володарів і пішли у приватні колекції.

Загалом ж Балог людина щаслива і завжди сподівається на краще. На цих оптимістичних нотах і можна було б завершити наше оповідання про художника.

Але воно було б неповним, як би ми не згадали про ще одне рідкісне, і не менш талановите захоплення Балого - розпис храмів. Захоплення це прийшло до художника у сімдесяти роки і поглинуло його. Настільки гармонійним воно сталося йому, наскільки й близьким до душі. Достатньо сказати, що до сьогоднішнього дня розписав він біля 30 храмів. І не тільки в Закарпатті, а і на Вінничині, і на Чернігівщині. Зараз працює разом з синами Йосипом і Антоном над розписом нової православної церкви у селі Криміно, Городоцького району Хмельницької області.

Хто обанятий у справі розпису церковних храмів знає, що робота ця непроста. Потребує великих спеціальних знань, мулярської майстерності та багато чого іншого. Уявіть собі стати на десятиметровій висоті і малювати 6-метрову фігуру святого - це вам не на натуру в ніс виждати. До того ж, священники та церковнослужителі люди не прості і дуже добре розбираються не тільки в релігійних сюжетах, а в манері їх виконання. Отож, були випадки, коли ескізи відомих художників відбракувалися. А ось робо-

ти Йосипа Балого мали пріоритет. Дуже любив він розписувати конюстаси, образ Воскресіння і тему Благовіщення.

Ще на початку його діяльності як художника по розпису храмів трапився з ним один дивний випадок. У 1974 році в селі Макарово Мукачівського району встановлював він на куполі церкви хрест. І треба ж було такому статися: з 30-ти метрової висоти впав. Коли опритомнів на землі і зрозумів, що сталося, подумав: "Ну все. Не встану". Почав підводитися, встав на ноги і аж затамував: "Живий". Правда, подряпини були, але ж і висота яка! А так, більше нічого...

З тих пір і прик립ів душою до православних храмів та церковок, обожею стилі розписів, ікони, їх специфічну ауру. 25 років йшов художник до рішення, яке вважав дуже серйозним. Визрівало воно в душі важко і довго. А в цьому році наважився таки: прийняв православну віру. Покрестився його самі владика і двоє його помічників - священників високого рангу. І на згадку подарували йому власноруч написану спеціально для нього "охранну" молитву. І Йосип Йосипович Балог береже особливо і дуже рідко комоу показує.

Тепер, після всіх історій, котрі ми про нього знаємо, можемо дати ще одну, містичну деталь: "Напевно його пензлем водить рука божья".

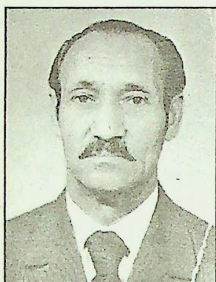
О.Сокан

Románi Jag

Harminc köszönet a munkakönyvben

Hornák Ferenc valószínűleg a legöregebb és legtiszteltebb ungvári romák egyike. A szlovák Ruzslove községben született 1913. október 5-én.

Tíz gyerek volt a családjukban. Iskolába nem adták, mert szükség volt az ő segítségére is.

Az apja sárt csinált, válygot vetett megrendelésre. Így maradt frásdudatlan. 17 évesen nősült, de nem sokáig

élt a fiatal feleségével. 1933-ban behívták katonának a Csehszlovák hadseregbe. Ott két évig szolgált együtt Csehszlovákia leendő miniszterével Lyályko L. A szolgálat annyira összehozta őket, hogy Lyályko L. már miniszterként háromszor meglátogatta volt katonacimboráját Ungváron.

A háború Hornák Ferenc sorsát is kersztül-kasul szabdalta, de élve maradt. Miután kiszolgált a katonai idejét a Csehszlovák hadseregben, 1940-ben újra behívták a magyar hadseregbe, ahonnan 1945-ben került haza. 16 évig volt cigánybíró a „Sahta”-i táborban. Az ő bírászkodása alatt kezdtek el a romák széttelepítését lakásokba. Majdnem az egész tábort

kitelepítették. Miután a tábor megszűnt, 1961-ben az Ungvári Cipőgyárban talált alkalmazást, utána áthelyezkedett az útkarbantartáshoz.

Az utolsó bejegyzés a munkakönyvében 1998 őszén történt. De nem is ez az érdekes, hanem az, hogy a munkakönyvben 31 köszönet és pénzbeli kitüntetés található. Mindez a szorgalmas munkáért volt!

Az utolsó bejegyzés 1991. március 15-ről való.

Hornák Ferencnek nagy családja van. 14 gyerekből 10 él. 33 unokának és 40 dédunokának örülhet.

J.Szüret

„Többet ne üssön meg”

Riasztó telefonhívás érkezett Nagyszőlősről. Pincés J. lapunk állománykivüli tudósítója olyan esetről számolt be, amely hihetetlennek látszott: a mentő orvosa a beteg beszállítása alatt kegyetlenül megverte a beteget. Nem egyszerű beteget, hanem egy öreg nénit, akinek szívrohama volt. Ez a tény, annyira hihetetlennek látszott, hogy nem akartuk elhinni. Azonnal a helyszínre utaztunk.

A nagyszőlősi kerületi kórházban már vártak bennünket. Kiderült, hogy 1999. május 29-én, az 1916-ban született Berki Piroskának szívrohama volt. Ebben az évben már a második. Kapkodta a levegőt és a szíve alig vert. Berki néni súlyos állapotban volt, de eszméletét nem veszítette el. Rokonai kihívták a mentőt. Nemsokára me is érkeztek. A beteget beszállították a reanimációs osztályra. Unokahugai kísérték el. A kocsiban az öreg néni rosszul lett. Az orvos ahelyet, hogy nyugtatta volna, a beteg száját fogta be és verte a fejét meg az arcát. A lányok megilyedtek és arra kérték az orvost, hogy ne bántalmazza az öreg beteget. De az orvos rájuk se figyelt. Az ütések annyira erősek voltak, hogy még hat nap múlva is látszottak a kék foltok a beteg jobb arcán. „Miért ütöttek engem?, mi rosszat tettem?, nagyon félek, ha hamadszor is kihívjuk őt, megtalál ölni engem. Nagyon kérem többet ne bántson engem!” – kért minket az asszony a kórházban.

Az a hihetetlen, hogy az eset nem először fordult elő, ez az orvos mindig bántalmazza betegeit. Az első eset ez év február 6-án történt, amikor ez az orvos megütötte Berki nénit. Az öreg néni félt elmondani az igazat, de a kórházban, ahol vele feküdt egy ismerősének (Pincés J.) az anyja, mindent elmondott.

Érthetetlen a kórház álláspontja. Ahelyet, hogy megrovásban részesítené az orvost, aki elfelejtette emberi mivoltát, a kórházban körvédelem alakult ki. Berki néni leírásából, a kórház főorvosa, a kardiológia osztály vezetője nagyon is tudta ki ez az orvos, érthetetlenül azt mondta, hogy nem tudja kirol van szó. A beteg néniével más orvost szembesítettek. Az második az, hogy hiányzott a naplóbejegyzés a mentőskönl február 6-ról, ami bizonyította volna hogy mind a két esetben egy ugyan az az orvos volt szolgálatban.

Berki néni jogvédelmi központunkhoz »Romani Jag«-hoz fordult segítségért.

A cikk írója beszélgetést folytatott a nagyszőlősi kerületi kórház főorvosával, a mentőorvos viselkedéséről. A beszélgetés során a kardiológiai osztály vezetőjével Orosz

István Adalbertovicssal, érdekes dolgok kerültek napvilágra. A beteget május 29-én az est folyamán 3 orvos is megvizsgálta, de egyik se vette észre a kék foltokat az arcán és a sebet a fején. Érthető, hogy a kórlapra semmiféle beírás erről nem történt. Ehelyett különféle hipotézisekkel kezdtek bizonyítani, hogy hogyan kerültek a kék foltok a beteg arcára. Ez nem válik az orvosok becsületére. Hinni szeretnénk, hogy ez a szegénytelen eset nem belyegezheti meg az egész nagyszőlősi járási kórházat.

A kórházban sok megbecsült, elismert orvosok

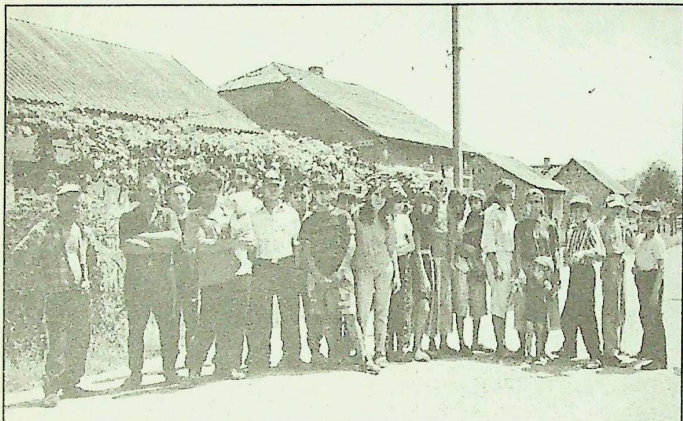
dolgoznak, akik lábraállították Berki Piroška nénit. Ezért nekik szívbeli köszönet. Ezek a következők. Mászláncsuk Anatolij Fedorovics, aki először vizsgálta meg a beteget, Károlyi Mária, Orosz István Adalbertovics. Szívbeli köszönjük nekik.

Gondoljuk, hogy az orvosi kollektíva nem fogja hagyni magát befeketíteni, orvosokhoz nem méltó emberek viselkedése miatt, akik elfelejtették Hipokratesz esküjét.

Navrockája
ukránból fordította
Horváth Bertalan

A területi központtól 15 km-re van Rát község. A falu a nevét a legenda szerint a földesúr vezetéknévétől kapta. A földesúr vezetéke Nagyráti volt. Volt egy öccse, aki Kisrátinak neveztek. Ezért nevezték el később a két falut: Nagyrátnak és Kisrátnak. Ma már a két falu egybeolvadt és a Rát nevet viseli.

Ebben a faluban több mint 200 éve élnek romák. Kezdetben mindössze két család volt. Ma már 350-en vannak. Az egész falu lakosságának több mint 15%-a. A ráti romákra mindig jellemző volt a szorgalom. Régen a romák főképpen vályog vetéssel foglalkoztak és a tehetős gazdáknál vállaltak napszámos munkát. A Szovjetunió idején nem volt olyan felnőtt, aki nem dolgozott volna. A többsége Ungváron vállalt munkát, de sokan a helyi szovhozban keresték meg kenyerüket. Többen vannak közöttük olyanok, akik 30 év munkaviszonnyal rendelkeznek.

LEGYETEK ÉBEREK!

Halljátok védtelen jó emberek
Dorgálnak, bántanak, a zord szelek
A folyók vize haraggal meg eredi
Lavinaként önti el a teret.
De én eldobom büszkeségem
s letérek most elibed
Véd meg – véd meg szegény népemet,
Vedd védelmébe – e kiszorított tömeget
Melyet a világ nehezen fogad be
Adj nap fényt, adj életet
Lehetőséget kérek, hogy élhessenek.
Nincs múlt, nincs jelen
Szívemet a jövő ékesíti meg
Célja legyen a jelennek
Hogy a jövőben szeressenek minket,
Ezért legyetek okosak és szelídek
A kapzsi kincset, a rozsdá eszi meg.
Csak egy pillanatra állítsd meg
A dorgáló zord szelet
Együtt velünk építsd meg
A bástyát mely védelmez
Legyen a jelszavad a béke,
Melyhez a szeretett vezet
Nézd már hajnal hasad
Önts a lelketek forró szavakban
Ébredszik a táj, madár csicsereg
Eltűnik a sötétség és itt a kikelet
Adj inni a kiszáradt földnek
Adj reményt a megfáradt testnek
A szegénynek munkát adj
Hogy ne legyen üres az asztala
Segíts, hogy bizalom töltse el
Ha elesek, te mindig ott leszel,
Hogy holnap a mi csillagunk is felragyog
Hogy zászlaink a tettekkel testvéreként lobog.

Illés Mária

Ilyenek pl.: Pizsu Zoltán, Horváth Mária, Horváth Tibor és mások.

Sajnos ma már csak egyeseknek van munkájuk. A felnőtt lakosság többsége tud írni és olvasni. Vannak közöttük olyanok is, akik a középiskolát is elvégezték. Így pl.: Lakatos Gyula, Horváth Kálmán, Pisu Sándor, Pizsu Zoltán és még néhányan. Most az iskolaköteles gyerekeknek jó, ha 50%-a látogatja az iskolát. Ezek közül is legfeljebb néhányan tanulnak meg írni és olvasni. Szomorú, de tény, hogy a felnővekvő nemzedékben kevesebb az írni és olvasni tudó, mint az idősebb generációban.

A Községi Tanács elnöke Juhász Domokos, a romák bírója Kerekes Tibor. Közöttük és a Községi Tanács roma-képviselője, Pizsu Géza közt, jó kapcsolat van. Ez nagyban elősegíti a problémák megoldását. A Községi Tanács minden hozzá folyamodó romának nyújt segítséget. A roma családok 20-25 ár földet kaptak megművelésre. A fiatalok, akik családot alapítanak, külön kapnak

házipítésre telket. Minden roma igyekszik megművelni földjét. Baj azonban, hogy a nehéz időkben sokan nem tudják megvenni a vetőmagokat. Így legtöbbször kukoricát és babot termel. Jó lenne, ha a Községi Tanács felkérné a szovhoz vezetőségét, hogy segítsék ki őket vetőmagokkal és palántákkal.

Sok ráti romának van lova és tehene. A táborban 10 ló és 9 tehén van. Ez lehetővé teszi a kertek megművelését és a gazdája megélését.

A Szovjet hatalom idején a ráti romák szép házakat építettek. Ebben az időben épített romaházak sem különböznek a régiéktől. Ma a fiatalok már nem képesek ilyen házakat építeni. De legyen az nagy ház vagy kis ház, az udvar mindenütt rendezett. Aprójszág majdnem minden háznál van.

A kölcsönös megbecsülés atmoszférája jellemző a falu roma és nem roma lakosságára.

A ráti romák többsége romával köt házasságot. De előfordul a vegyes házasság is.

A ráti romák nem beszélik a roma nyelvet. Az öregek csak magyarul tudnak, így nincs kitől megtanulni az anyanyelvet. Lassan a régi romahagyományok is feledésbe merülnek. Így a lakodalom vagy a temetés semmiben sem tér el a falu más lakosaitól. Ez elég baj, mert a roma néphagyomány ugyanolyan érték, mint a magyar vagy az ukrán. Nem feledni el az őseink szokásait, kulturális értékeit, a romáknak épp olyan kötelességük, mint minden más nemzetnek.

B. HORVÁT

Minden nemzetnek vannak saját hagyományai. Így a romáknak is. Több százados egymás melletti és más nemzetekkel, azonban napjainkban részesen kezdte kiszorítani a roma hagyományokat. Sok helyen már a lakodalmak elvesztették nemzeti jellegüket. Van azonban néhány olyan hely pl.: a Beregszászi járás, Mezővár, Berek, Badaló községek, a Nagyszőlős járásban Szőlősvigardó, ahol a lakodalmakat még régi roma hagyomány szerint tartják.

Volt szerencsém részt venni Mezőváriban egy lakodalomban. Ez egészen más volt mint, amilyeneket az Ungvári járásban megfigyelhettem. Először is a lakodalmat nem szombaton, hanem vasárnap tartják. Vasárnap reggel a romák összejönnek a lakodalmas háznál, ahol a cigányvajda fogadja őket. Kezében egy nagy tál van, amelybe a vendégek pénzt dobálnak. A vajda mindenkit nevének szólít, megkérdi mennyi pénzt dob. Minden roma igyekszik többet, de legalább annyit adni mint az előtte dobó. Az összegyűjtött pénzt nem adják a fiataloknak, hanem mindent italokat vesznek. A vacsora kezdetekor a vajda ott áll a sátor előtt és várja a vendégeket. Az asszonyok tálcákon mindenféle finom ételeket visznek:

A hagyományokat nem szabad elfeledni

húsleveset, töltött káposztát, krumplisalátát, egészben kisütött tyúkokat, kacskákat stb.

A vajda mindenből vesz egy kicsit, viccesen hol jót, hol rosszat mond az ételek ízéről. A megerített asztaloknál nincs szék. Külön van a férfiak és az asszonyok asztala. Általában a férfiak asztala dúsabban felöltött. Állva esznek és isznak. A gyerekek részére szőnyeget terítenek le az udvaron. A gyerekek nem sokáig vannak a lakodalman.

A tyúkokat, kacskákat, libákat egészben tállalják fel. A sátorba mindenüvé kolbászféléket és

gyümölcsöket függesztenek. Ez azért van, hogy akik nem állnak be az asztalhoz, azok se maradjanak éhen.

Kint az udvaron húst sütnék nyárson, van sör, fagyalt, amivel sorba kínálják a járókelőket. Ezek lehetnek romák és nem romák is. Két zenekart fogadnak. Az egyik vasárnap játszik, a másik hétfőn. A zenészeket a menyasszony forgatásából fizetik. A maradék pénzből italokat vesznek.

Hétfőn a lakodalom folytatódik, kedden szétosztják a maradékot és berekesztik a lakodalmat.

B. NÁCI

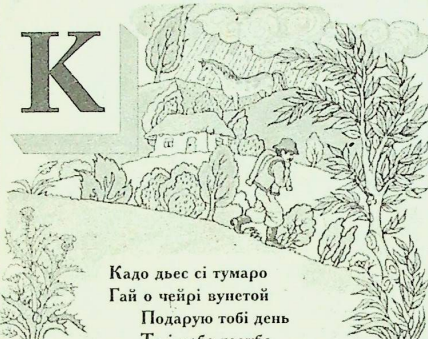
ПИШЕМО І ЧИТАЄМО РОМСЬКОЮ

З

Зелено веш пігдем
Бут луудя андем
В зеленій ліс ходив
Квітів багато приносив

К

Кадо двес сі тумаро
Гай о чейрі унетой
Подарую тобі день
Та і небо голубе

Л

Ле чіркаля ділябен
Балвалася вон нашен
Пташки голосно співають
Та за вітерцем літають

М

Муца, муца муціца
Кай сі тіїрі крейтінца
Кішка, кішка кішечка
Куди втікла мишечка

РОМАНІ ЯТ

Газета Закарпатського ромського
культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Евгенія Навроцька**

Редакція не закликає поділяти авторів. За точність наведених даних відповідальні автори.
Редакція зберігає за собою право вибирати мову і скорочувати матеріал.
Повний або частковий переказ матеріалу дозволяється лише з висловленням на "Романі Ят"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а,
телефакс 1-58-05.

Перечинська районна друкарня,
295070, смт.Перечин, вул. Жовтнева, 93
E-mail: tyro@mail.uzhgorod.ua
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1220.

Сас кай нас, сас екх баро рай
Кадо баро рай сас екх край
Ле крайес сас екх шукар шей
Касаві шукар сас сар пескі дей.

ПАРАМІЧА

Кана шей опре барілас
Лако дал ґірдетісардас
Кон камел ла, те лел, ла шай
Шай авен грофо гай рома

Грофоско шаво авілас
Те мангел ле крайеска ша
Чі дас ворба чі чачіпе
Леско шеро теле чінде.

Авілас екх герцегоро
Сікадас пес, вов барвало
Лескі посоти ловалі
Лескі годі наден чувчій.

Чі кодо чі дас чачіпе
Леско шеро теле чінде
Опре шідріне пекх кійло
Котгей аба шел тай охто.

Джал е врама най мангадо
Нума екх ділоро чавой
Котге джал англа краесте
Гай шукарес ворба те дел

Рая тьо баріпе! Ме сом
Екх чоро роморо,чаво
Най ман лове, най ман барваліпе
Де сі ман екх лачо іло

Міштой, міштой муро чаво
Тутар мангав ме варесо
Соде чергай сі по чейрі,
Те пгенес ман, сі ту годі!

Анен манге екх папірі
Гай бут лунге шерузі.
Соде понтоя пе папірі
Катті чергай сі пе лума.

Годявер сан муро чаво
Ту авеса о крайоро
Ле мур а, гай країне
Та авен састе бут лачіпе!

РОМЫ СТРЕМЯТСЯ К ЗНАНИЯМ

О деятельности Закарпатского филиала МАУП, о ромах области, обучающихся здесь, наш корреспондент беседует с руководителем научно-методического Совета Эсмеральдой Анатольевной КОРЧЕВСКОЙ.

- Эсмеральда Анатольевна, скажите, что такое МАУП?
- МАУП - это Межрегиональная Академия управления персоналом, находится в г. Киеве и сегодня является крупнейшим негосударственным вузом страны. Академия получила лицензию и аккредитацию в Министерстве образования Украины. В последние годы МАУП неизменно входит в десятку лучших вузов страны.

МАУП во многих городах основал свои учебные центры и филиалы, в том числе - в Ужгороде.
- А как был создан ваш филиал и каковы итоги деятельности?
- Закарпатский филиал МАУП был основан в 1994 году, как Учебно-консультационный центр на базе фирмы «ИНПРОФ». В начале 1999 года мы получили статус филиала.

Количество первых студентов составляло около пятидесяти человек, в нынешнем году их численность выросла в десять раз. Первоначально обучение велось по одной специальности: «Экономика и управление бизнесом», а сегодня филиал занимается профессиональной подготовкой специалистов в области экономики, маркетинга, менеджмента, права, психологии. За пять лет деятельности здесь подготовлено 250 специалистов, многие из которых успешно работают, как в государственных, так и в коммерческих структурах области.

-Вы перечислили столько направлений: экономика, право, психология... Для этого необходим солидный преподавательский состав.
- Разумеется. С этой целью привлекаются опытные преподаватели вузов Закарпатья, Киева, других городов Украины и России и профессионалы - практики. Как свидетельствуют сами студенты, большинство занятий проходит интересно, на высоком уровне.

- Мне известно, что у вас учатся ромы Закарпатья. Расскажите об этом подробнее.
- Население Закарпатья, как ни одна другая область, выделяется множеством этнических групп и национальностей. Каждому народу присущи своя культура, обычаи, традиции. Но в стремлении получить образование и занять достойное место в жизни - все равны.

На юридическом факультете учатся студенты: Адам Аладар Евгеньевич и Бучко Эрнест Антонович. Осенью они получают дипломы бакалавров права и станут юристами. Специальность «Практическая психология» выбрали Адам Лилия Евгеньевна, Бругош Елена Густавовна.

Адам Светлана Иосифовна поступила на факультет Экономики и менеджмента. Недавно закончив школу, здесь учится Деметер Арпад Шандорович. Их будущая специальность - Экономист, менеджер бизнеса.
- Поскольку вы являетесь коммерческим вузом, то обучение - платное. В связи с этим у меня возникли два вопроса: первый - какова стоимость обучения? Второй - кто оплачивает учебу ромов?

- Начну со второго вопроса. Образование этих студентов финансируется фондом «Возрождение». Что касается размера оплаты за учебу, то все зависит от формы и сроков обучения, от выбранной специальности, от вашего базового образования, т.е. единого тарифа нет.

- Вы не могли бы раскрыть значение специальности, которые называли?
- Что касается профессии юриста, то здесь предусматривается знание основ внутреннего законодательства Украины,

международных правовых стандартов. На юридическом факультете существуют две специализации: Коммерческое и трудовое право; Таможенное право. Сегодня чрезвычайно важно овладение системой правовых знаний, формирование правового мировоззрения населения.

Факультет экономики и менеджмента готовит финансистов, менеджеров, банкиров, бухгалтеров новой формации. Например, бухгалтер сегодня - это современный финансовый и коммерческий директор. Чтобы управлять экономическими процессами, необходимы глубокие знания о сущности экономических понятий, об их связях и взаимозависимости.

Интерес к практической психологии неуклонно растет. Чтобы помочь человеку с выбором профессии, помочь обрести уверенность и надежду, чтобы стать надежным помощником школьного учителя и воспитателя в детском саду, нужны психологические знания. Роль психологов-консультантов неосцимаем воезде: в детских садах и школе, на фирмах и предприятиях. Академия уже сегодня готовит таких специалистов.

- Как проходит прием и обучение, есть ли какие-то особенности?
- Прием документов постоянный. С абитуриентами проводится собеседование.

Филиал имеет дневную и заочную форму обучения. Принцип, на котором строится учебный процесс - это индивидуальный подход к студентам, учет его возможностей, уровня знаний, специфики работы (к примеру, длительные командировки, постоянные разъезды). Здесь можно учиться, не взирая на возраст. Это серьезный шанс и для молодежи, и для зрелых людей.

Обучение ведется по многоуровневой системе, которая принята во всем мире, и состоит из трех ступеней. Колледж - сюда можно поступить на базе средней школы или ПТУ, бакалаврат - для лиц со средним специальным образованием (техникум, училище) специалист - для продолжения обучения бакалавров. Срок на каждом уровне составляет 2,0-3,0 года в зависимости от специальности, а для психологов - 5 лет с получением квалификации бакалавра.

Студентам оказывается методическая помощь и поддержка. В любое время можно позвонить и прийти. В наличии имеются современный компьютерный центр, аудитория, библиотека с читальным залом. Предоставляется возможность изучать персональный компьютер.

- Где вы находитесь?
- Наше учебное заведение расположено в центре города, пл. Театральная, д.5.

- Какие документы об образовании получают выпускники?

- Диплом о высшем образовании государственного образца; международный сертификат, признанный во всех ведущих странах и предоставляющий возможность продолжить учебу или профессиональную деятельность за рубежом.

Хочу добавить следующее. У некоторых людей складывается убеждение, что, заплатив за учебу, можно ничего не делать; наступит положенный срок и диплом - в кармане. Это заблуждение. Только путем собственных усилий и желания учиться (задача преподавателей: помочь и направить), можно получить глубокие знания, стать настоящим специалистом. А это - шанс иметь престижную, высокооплачиваемую работу.

- Благодаря за беседу. Желаю вашему учебному заведению дальнейших успехов.

Наш кор.